

Nicolae Togan, *Istoria Protopopiatului greco-catolic al Sibiului*, ediție îngrijită de Bianca Magdău și Petru Magdău, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2010, 207 p.

Istoriografia despre Nicolae Togan (1859-1935)¹ înregistrează un moment de valorificare prin ediția îngrijită de Bianca și Petru Magdău. Încă de la începutul lucrării, din nota asupra ediției (pp. 7-15), sunt oferite lectorilor informații despre protopopul greco-catolic al Sibiului, Nicolae Togan, și manuscrisul său, *Parohii și protopopii români uniți ai Sibiului*. Cartea apărută la Presa Universitară Clujeană valorifică acest manuscris, editorii adăugându-i și un indice de nume și de locuri (pp. 199-207). Scopul lucrării este de a pune în lumină și valoarea textului lui Nicolae Togan, deoarece după cum notează cercetătorul științific Ciprian Ghișa, preocupat de istoria Bisericii Greco-Catolice, „Nicolae Togan este un nume mai puțin cunoscut din istoria Bisericii Greco-Catolice din Transilvania, fiind însă una din acele personalități eclesiastice reprezentative pentru clerul român de la finele secolului XIX și începutul secolului XX, cu o bună pregătire intelectuală și implicat cu energie în activitățile pastorale, dar și culturale și naționale ale perioadei [...] un personaj complex, implicat în viața pastorală, școlară și culturală a zonei și a poporului pe care le-a slujit cu energie și perseverență”². Cu studii la Blaj, hirotonit de mitropolitul Ioan Vancea, a fost numit administrator protopopesic al districtului Sibiu, pe care l-a condus până la moarte (6 ianuarie 1935)³.

Fiu de țaran, Nicolae Togan a activat ca profesor catehet la Școala Civilă de fete a Astreii (1886-1918) și la Liceul de Stat (azi Gheorghe Lazăr), apoi ca membru supleant, bibliotecar (1889-1911), membru ordinar al Comitetului Central (1898-1933) și membru în secțiunea istorică a Astreii (1902)⁴. Ca bibliotecar, a editat primul catalog al cărților din Biblioteca Centrală a Asociațiunii și a colaborat prin nenumărate studii și recenzii la revista *Transilvania*⁵. O altă contribuție notabilă a lui Nicolae Togan a constituit-o *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*, util mai ales din punctul de vedere al statisticii, lucrare care precede dicționarul realizat de Coriolan Suciu⁶. A colaborat și la volumul al treilea al *Enciclopediei Române*⁷.

Principala sa operă, lucrarea despre Protopopiatul greco-catolic al Sibiului, rămasă în manuscris, este scoasă abia astăzi la lumină prin această ediție. Textul a fost descoperit de Petru Magdău în fondul *Mitropolia Greco-Catolică Blaj. Acte inventariate*, păstrat la Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale. Intervențiile sub aspect lingvistic ale editorilor Bianca și Petru Magdău au fost minime, fiind respectate în

¹ Nicolae Togan, *Istoria protopopiatului greco-catolic al Sibiului*. Ediție îngrijită de Bianca Magdău și Petru Magdău. Notă asupra ediției de Ciprian Ghișa, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2010, 207 p.

² Vezi Togan, *Istoria protopopiatului*, Nota asupra ediției, p. 7, 9-10.

³ *Ibidem*, p. 7.

⁴ Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p. 459.

⁵ Dintre acestea, pot fi amintite: Nicolae Togan, „Statistica românilor din Transilvania în 1733”, în *Transilvania*, an XXIX (1898), nr. IX-X, pp. 169-213, text în care este redată integral și conscripția realizată de episcopul unit Inochentie Micu-Klein; Idem, „Cea mai veche statistică autentică a românilor ardeleni”, în *Transilvania*, an XXXI (1900), nr. II-III, pp. 41-55.

⁶ Togan, *Istoria protopopiatului*, Nota asupra ediției, p. 9.

⁷ Corneliu Diaconovich (coord.), *Enciclopedia română*, tomul III: Kemet-Zymotic, Sibiu, W. Krafft, 1904. Nicolae Togan, care a avut articole în domenii precum teologia, istoria și geografia.

proporție covârșitoare limba, gramatica, ortografia, stilul de adnotare, așa cum apar în manuscrisul original al lui Nicolae Togan. La finele textului manuscris, după anexa care oferă informații despre situația bisericilor, a caselor parohiale și a școlilor din districtul Sibiului, realizatorii ediției au inserat un indice de nume și locuri, menit să ajute cititorii de astăzi¹.

Nicolae Togan și-a structurat textul în trei perioade: prima reflectă eforturile lui Inochentie Micu și Grigore Maior de a înzestra parohia unită din Sibiu; cea de-a doua acoperă anii 1786-1862, prezentând activitatea protopopilor uniți ai Sibiului, Chiril Țopa, Gheorghe Fejér, Nicolae Maniu, Vasile Kertész și Antoniu Veștemean, cu informații de natură biografică, dar și privitoare la realizările și eșecurile lor; cea de-a treia perioadă, închinată păstoririi și activității înaintașului său în funcția de protopop unit al Sibiului, Ioan V. Rusu, înfățișează evenimentele petrecute între 1862 și primii ani ai secolului XX.

Lucrarea preotului Nicolae Togan este valoroasă prin faptul că pune în valoare izvoare prețioase, de la documente inedite din arhivele Protopopiatului unit din Sibiu, parohiale sau din cea a Asociațiunii, până la lucrări istorice editate. Protopopul a lucrat ca un adevărat istoric, metodic, întemeindu-și informațiile din text pe surse, menționate în notele de subsol sau chiar în cadrul prezentării. Bun cunoscător al limbilor germană, latină și chirilică, Nicolae Togan a putut înfățișa, după cum semnalează Ciprian Ghișa, situația românilor din Sibiu, evoluția lor, contextul în care a apărut parohia greco-catolică de aici precum și felul în care a evoluat protopopiatul².

Bibliografia utilizată de Nicolae Togan este bogată, cuprinzând lucrările reprezentanților Școlii Ardelene, pe cele scrise de elita intelectuală a secolului al XIX-lea, articolele publicate în ziarele și revistele vremii. În manuscris sunt citați diferiți autori români, sași și maghiari, precum: Samuil Micu, Petru Maior, Timotei Cipariu, Ion Micu Moldovan, Gustav Seivert, Friedrich Schuler von Libloy, Nicolaus Nilles, Boros Gábor, George Bariț, Augustin Bunea, Ioan Rațiu, Miron Cristea, Zenovie Păclișanu, Nicolae Iorga ș.a. Demersul editorilor rămâne incontestabil o contribuție la cercetarea istoriei bisericești, manuscrisul lui Nicolae Togan reprezentând un fragment din istoria locală a Sibiului și a protopopiatului greco-catolic, văzut prin ochiul comunității, care a evoluat într-un mediu influențat atât de tendințe naționale, cât și confesionale. Textul manuscrisului redat în ediție constituie o adevărată monografie, pentru că tratează evoluția istorică a românilor din Sibiu din secolul al XVIII-lea, relațiile dintre sași și români, istoria și evoluția instituțională a parohiei și a districtului Sibiului, precum și a altor parohii, aspecte din viața pastorală, culturală și școlară, implicarea credincioșilor în problemele parohiale. Nu în ultimul rând, este savuros stilul viu, cursiv și elegant, prin expresii cu numeroase nuanțe semantice, păstrând aroma și culoarea timpurilor de odinioară. Lectura este facilă, în pofida informațiilor bogate, tocmai datorită pasiunii cu care a scris protopopul greco-catolic Nicolae Togan. De aceea, este salutar și binevenit efortul editorilor de a aduce la lumină un manuscris valoros și de a face cunoscute personalitatea și activitatea lui Nicolae Togan.

OVIDIU-VALENTIN BOC

¹ Togan, *Istoria protopopiatului*, Nota asupra ediției, pp. 11-12, 14.

² *Ibidem*, p. 12.